

УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК У СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

ЛИТВИНЕНКО Я. В.

кандидат економічних наук

Київ

Сучасний етап розвитку економіки України характеризується як складний з урахуванням економічної кризи, складної зовнішньоекономічної ситуації, залежності від імпорту енергоносіїв та більшості матеріальних ресурсів, у застосуванні застарілих технологій у виробництві, які обумовлюють витрати великої кількості ресурсів та інше. Ті чинники й вимушують переходити до зміни економічної політики, застосування економічних методів керівництва державою.

Одними з ефективніших методів економічного впливу на підприємство з боку держави є стимулювання виробництва через зменшення податкового тиску на платників податків та надання пільг. При цьому потрібно мати на увазі, що регулююча функція є однією з головних функцій податків, яка дозволяє здійснювати такий принцип податкової системи, як справедливий розподіл податкового навантаження між суб'єктами господарювання з урахуванням дотримання інтересів держави. За рахунок цієї функції держава має можливість регулювати обсяги діяльності, стимулювати збільшення виробництва одних і гальмувати інших виробів з метою зростання конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, або зменшення споживання таких товарів (головним чином які є небезпечними або шкідливими для вживання населенням).

Проблеми організації податкової системи України розглядаються в багатьох наукових і публіцистичних працях як закордонних, так і вітчизняних фахівців. До них можливо віднести таких вчених, як Варналій З. С., Данілов О. Д., Єфименко Т. І., Крисоватий А. І., Кизи́ма А. Я., Мельник П. В., Педь І. В. Тарангул Л. А. Ці питання є темою обговорення на різноманітних наукових форумах, економічних симпозиумах, зустрічах фахівців

тощо. Головна увага приділяється розвитку податкової системи в цілому або окремих податкових платежів при цьому висуваються та розглядаються різні пропозиції та поради, які в подальшому не знаходять відповідного впровадження в практичній діяльності.

Головною метою проведеного дослідження є аналіз сучасного стану оподаткування прибутку підприємств, визначення тих проблем і недоліків, які зараз існують в Україні. Завданням статті є знаходження основних напрямків удосконалення системи оподаткування цим податком в майбутньому.

Головною метою діяльності будь-якого суб'єкта господарювання є зростання добробуту його власників. У першу чергу це може бути за рахунок збільшення отримання прибутку підприємством як за рахунок зменшення його витрат, так і за рахунок зменшення податків.

У цілому податкове регулювання може бути в декількох формах, головними з яких є економічні (податкова пільга, податкові канікули, інвестиційні податкові кредити, відстрочка оплати податкового платежу та інше), та адміністративно-командні (головним чином застосування штрафних санкцій). До економічних можна віднести зниження ставки податку або надання пільг окремим об'єктам господарювання. Останнім часом ставки цього податку мають тенденцію до зниження з 90% (на початку 90-х років минулого століття) до 23% з 1 січня 2012 року із подальшим зниженням до 16% з 1 січня 2014 року. Така тенденція має позитивний вплив на діяльність підприємств та збільшення отримання податку на прибуток до державного бюджету. Крім того це також сприяє виходу підприємств з так званого «тіньового сектора» економіки країни. У цілому стан надходження податкових платежів і, у тому числі, податку на прибуток за останні роки наводяться в *табл. 1*.

Як свідчать наведені дані, взагалі податкові надходження за останні п'ять років збільшилися майже в 2.4 раза, у той же час податок на прибуток тільки в 1.7 раза. Але потрібно відзначити іншу тенденцію – питома вага податкових надходжень у загальній доходній частині

зведеного бюджету поступово збільшується, у той час як питома вага податку на прибуток у загальних податкових платежах та загальному доході зведеного бюджету зменшується. Так, частина податкових платежів в загальному зведеному бюджеті за 2005 – 2010 рр. збільшилась з 73.1 до 74.5 (на 1.4 пункту), а частина податку на прибуток в загальній сумі податкових платежів зменшилась з 23.9% в 2005 р., до 17.2 в 2010 р. (тобто на 6.7 пункту).

При наданні пільг потрібно дотримуватись особистих принципів, до яких відносяться:

1. *Законодавчий характер надання пільг.* Рішення про надання пільг повинно прийматись тільки на засіданні Верховної Ради як головного та єдиного законодавчого органу України. Це ж стосується і їх змін, тимчасового припинення або взагалі скасування. Такий порядок повинен застосовуватись для всіх податкових платежів, які діють в країні.

Таблиця 1

Надходження податкових платежів та податку на прибуток в Україні за 2005 – 2010 рр. (млн грн)

№ з/п	Показник	Рік				
		2005	2007	2009	2010	2011 р. у % до 2005 р.
1	Зведений бюджет (доходи)	134183.2	219936.5	272967.0	314506.3	234.7
2	Податкові надходження	98065.2	161264.2	208073.2	234447.7	239.1
3	Податок на прибуток	23464.0	34407.2	33048.0	40359.1	172.0
4	Частина податкових платежів у загальних доходах зведеного бюджету	73.1	73.3	76.2	74.5	1.4
5	Частина податку на прибуток у загальних податкових надходженнях	23.9	21.3	15.8	17.2	-6.7

Разом з тим потрібно визначити і зміни у фінансовій діяльності підприємств. Так, якщо в 2005 р. серед всіх підприємств прибуткових було 65.8%, у 2007 р. – 67.5%, у 2009 р. їх кількість зменшилась до 60.1%, то в 2010 р. кількість прибуткових підприємств скоротилось до 59.0%. Тобто, за шість років кількість збиткових підприємств зросло з 34.2% в 2005 р. до 41.0% в 2010 р. Зменшення питомої ваги податку на прибуток, який надходить до державного бюджету, може статися у зв'язку з різними чинниками, до головних з яких можливо віднести: зменшення прибуткових підприємств; зменшення ставок на податок; надання пільг.

Перший чинник можливо віднести до об'єктивних, тобто як результат погіршення економічної ситуації внаслідок кризових явищ як у світі, так і в Україні, збільшення витрат на енергоносії, що відповідно приводить до зростання витрат підприємства, відмова по об'єктивних та суб'єктивних причинах від впровадження новітніх технологій у виробництво (відсутність необхідних фінансових ресурсів, небажання відволікати грошові кошти на тривалий час, бажання отримання швидкого прибутку), зниження конкурентоздатності підприємств, труднощі при виході на зовнішній ринок.

Не дуже впливово запрацював і чинник зменшення ставок податку на прибуток. Головна причина полягає у великій кількості збиткових підприємств. Крім того, потрібно мати на увазі, що навіть серед прибуткових підприємств не менш ніж третину, а в деяких галузях національної економіки і більшу частину, займають підприємства, які отримують мінімальний прибуток, і, відповідно, податок на прибуток таких підприємств невеликий.

Надання пільг є однією з причин зменшення надходження грошових ресурсів з цього податку, а з іншого боку, є головним важелем впливу на діяльність суб'єктів господарювання і взагалі методів регулювання господарської діяльності.

2. *Рівномірність надання.* Тобто їх надання не має носити вибірковий характер і залежити від форми власності підприємства, його організаційно-правової форми, відношення до будь-якої політичної партії, суб'єктивної оцінки особи, від якої залежить надання пільги. На жаль, зараз навіть якщо пільга затверджується через рішення Верховної Ради, то воно в більшості випадків лобіюється окремими політичними силами або окремими депутатами.

3. *Порядок отримання податкових пільг.* Їх може отримати суб'єкт господарювання тільки після звернення до відповідного податкового органу з його обґрунтуванням.

4. *Спрямованість надання.* Податкові пільги повинні носити цільовий характер і надаватись під загальнодержавні та інші проекти для забезпечення виконання економічних, технічних, технологічних, екологічних, соціальних та інших програм.

5. *Економічність та доцільність надання.* Податкова пільга, яка надається, повинна бути обґрунтованою та спрямованою на виконання мети, яка поставлена і, разом з тим, її надання не повинно наносити шкоду державному та місцевому бюджетам і зменшувати доходи, які вони отримують. З іншого боку, вона має приносити ефект у вигляді збільшення виробництва товарів, надання послуг для споживачів.

При наданні пільг потрібно враховувати багато чинників, до головних з яких можливо віднести такі: держава, де знаходиться суб'єкт оподаткування або місце його походження (резидент або нерезидент); розмір об'єкта оподаткування; джерело отримання прибутку; розмір бюджетного дефіциту; пріоритети в розвитку економіки країни або відповідного регіону; можливі економічні, екологічні, соціальні та політичні наслідки надання податкової пільги; характеристика товару, який виробляється, або вид послуги, яка надається, та її важливість і необхідність для споживача.

Потрібно також особливо враховувати, що надання пільги обов'язково потребує перерозподілу частини державного або місцевого бюджету між різними підрозділами економіки країни, суб'єктами господарювання, або верствами населення.

Податкові пільги можуть надаватися в різних формах, до головних з них відносяться такі:

1. Зменшення ставок податку на прибуток, при цьому потрібно дотримуватись умови не зменшення доходів, які отримують державний та місцеві бюджети.

2. Надання суб'єкту господарювання податкового кредиту. Це найбільш корисно при великих темпах інфляції, тому що частина податку зменшується за час, на який надається ця пільга.

3. Повне звільнення від сплати податку на прибуток. Наприклад, згідно з прийнятим Податковим Кодексом України взагалі звільняються від сплати цього податку підприємства, які засновані громадськими організаціями інвалідів і які є їх повною власністю, при умові що чисельність інвалідів становить не менше 50% від загальної середньооблікової їх кількості та фонд заробітної плати не менше 25% від загального фонду оплати праці.

4. Звільнення від сплати податку на прибуток, отриманий підприємствами за рахунок міжнародної технічної допомоги або за рахунок коштів державного бюджету, які спрямовані як внесок України до Чорнобильського фонду «Укриття».

5. При здійсненні окремих господарських операцій. Наприклад, від продажу на митній території України продуктів дитячого харчування власного виробництва.

6. Встановлення нульової ставки податку на прибуток.

7. Особливі пільги передбачаються для окремих підприємств виробників сільськогосподарської продукції, які займаються страховою діяльністю та інше.

Окремим напрямком податкового регулювання можливо вважати утворення в Україні вільних економічних зон. Вони утворюються з метою розширення можливостей зовнішньоекономічної діяльності та активізації окремих видів підприємств. Особливо вони мають широкий ступінь відкритості для іноземних інвестицій, дозволяють скоротити час на реєстрацію та швидше починати виробляти продукцію або надавати послуги споживачам. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Податковий Кодекс України. – К. : Видавництво «Преса України», 2010. – 400 с.
2. Статистичний щорічник Україна за 2010 рік. Державна служба статистики України 2010 р.
3. Статистичний збірник «Регіони України», 2010.
4. www.ukrstat.gov.ua – статистика Держкомстату.